

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 351.74:061.1(100)

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.2.34>

АКОПЯН М.А.

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ЗМІЦНЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ПАРТНЕРСТВА
УКРАЇНА-ЄС У БЕЗПЕКОВІЙ СФЕРІPROSPECTIVE DIRECTIONS FOR STRENGTHENING THE POTENTIAL
OF UKRAINE-EU SECURITY PARTNERSHIP

Аргументовано, що подальша інтеграція України до європейського безпекового простору є однією із ключових засад забезпечення національної безпеки нашої держави та передумовою налагодження ефективного механізму партнерства з Європейським Союзом в безпековій сфері. Крім того наголошено, що у зв'язку з повномасштабним вторгненням Російського Федеративного Союзу на територію України на перший план виходять питання підвищення оборонних та безпекових спроможностей нашої держави, досягти чого можна у результаті зміцнення міжнародної підтримки України та ефективного використання міжнародної допомоги, і, як наслідок, створити реальні передумови для забезпечення європейської безпеки.

Окреслено пріоритетні напрями співробітництва України з Європейським Союзом у безпековій сфері, які мають поширюватися не лише на вироблення спільних алгоритмів дій у конкретних ситуаціях, надання допомоги у проведенні безпекових заходів, а й на підготовку персоналу сектору безпеки і оборони до виконання своїх обов'язків як під час війни, так і під час ліквідації її наслідків. У результаті це може призвести до посилення безпекових спроможностей не лише України, а і країн Європейського Союзу в цілому, оскільки дозволить удосконалити систему планування та виконання безпекових завдань, а також забезпечити якісну реалізацію заходів, визначених в межах даної системи.

Окреслено перспективи участі України у реалізації інституційних, оборонних та фінансових інструментів, що складають основу європейської безпеки: а) місії та операції ЄС в рамках Спільної політики безпеки та оборони; б) Європейське оборонне агентство та проекти Постійного структурованого співробітництва; в) Європейський оборонний фонд та Європейський фонд миру; г) Координований щорічний огляд оборони та План розвитку спроможностей. Зроблено висновок, що активна позиція України в межах реалізації вказаних напрямів з використанням усього арсеналу кращих європейських практик та стандартів дозволить створити умови для підвищення ефективності національних оборонних та безпекових можливостей.

Ключові слова: європейський безпековий простір, безпекова сфера, партнерство, співробітництво, сектор безпеки і оборони, безпекові спроможності.

It is argued that the further integration of Ukraine into the European security space is one of the key foundations of ensuring the national security of our country and a prerequisite for establishing an effective partnership mechanism with the European Union in the security sphere. In addition, it was emphasized that in connection with the full-scale invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine, the issues of increasing the defense and security capabilities of our state come to the fore, which can be achieved as a result of strengthening international support for Ukraine and the effective use of international aid, and, as a result, create real prerequisites for ensuring European security.

The priority areas of cooperation between Ukraine and the European Union in the security sphere are outlined, which should extend not only to the development of joint algorithms for actions in specific situations, assistance in the implementation of security measures, but also to the training of personnel of the security and defense sector to perform their duties as under during the war, as well as during the liquidation of its consequences. As a result, this can lead to the strengthening of the security capabilities not only of Ukraine, but also of the countries of the European Union as a whole, as it will allow to improve the system of planning and execution of security tasks, as well as to ensure the high-quality implementation of measures defined within the framework of this system.

The prospects of Ukraine's participation in the implementation of institutional, defense and financial instruments that form the basis of European security are outlined: a) EU missions and operations within the framework of the Common Security and Defense Policy; b) European Defense Agency and Permanent Structured Cooperation projects; c) European Defense Fund and European Peace Fund; d) Coordinated Annual Defense Review and Capability Development Plan. It was concluded that Ukraine's active position within the implementation of the indicated directions using the entire arsenal of best European practices and standards will allow to create conditions for increasing the effectiveness of national defense and security capabilities.

Key words: *European security space, security sphere, partnership, cooperation, security and defense sector, security capabilities.*

Однією із ключових засад забезпечення національної безпеки нашої держави є налагодження ефективного механізму партнерства з Європейським Союзом в безпековій сфері, чого можна досягти у результаті подальшої інтеграції України до європейського безпекового простору шляхом гармонізації національного законодавства із законодавством Європейського Союзу, налагодження державно-приватного партнерства у цій сфері, врахування міжнародного досвіду під час оптимізації безпекової політики та приєднання до міжнародних програм співробітництва. Потреба в цьому зумовлена тим колом загроз, що сьогодні стоять перед нашою державою (окупація частин території України, гібридні війни, кібератаки, деструктивна пропаганда, розвідувально-підбивна діяльність проти України, загрози для критичної інфраструктури, нелегальна міграція підвищення рівня міжнародної злочинності та міжнародного тероризму) та які набули особливої небезпеки та актуальності 24 лютого 2022 року у результаті повномасштабного вторгнення Російського Федерації на територію України. Отже, мінлива безпекова ситуація та еволюція нормативно-правової бази безпекової політики ЄС та України вимагають також своєчасного коригування планів партнерства [1, с. 44].

Як цілком слушно зазначає В. Резніков, принцип неподільності європейської безпеки однаково важливий як для України, так і для ЄС та його повноправних і асоційованих держав-членів [2, с. 67]. Зважаючи на це, на перший план виходять питання підвищення оборонних та безпекових спроможностей нашої держави, досягти чого можна у результаті зміцнення міжнародної підтримки України та ефективного використання міжнародної допомоги, і, як наслідок, створити реальні передумови для забезпечення європейської безпеки.

Глобальне безпекове середовище характеризується нині високим ступенем невизначеності та непередбачуваності [2, с. 250]. Так, зокрема у Глобальній стратегії Європейського Союзу щодо зовнішньої політики та політики безпеки «Спільне бачення, спільна дія: сильніша Європа» (2016) відзначається зростання насильства в різних регіонах світу, диспропорції економічного зростання, негативних впливів зміни клімату [3]. Таким чином, на нашу думку, активна участь

України у формуванні та функціонуванні єдиного європейського безпекового простору дозволить суттєво зменшити кількість загроз міжнародній безпеці та мінімізувати негативний вплив факторів, що їй загрожують.

Як зазначається в аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень, «агресія Росії катастрофічно погіршила безпекове середовище навколо України і у регіоні. Водночас Україна отримала значну міжнародну підтримку, як на рівні ООН, так у співпраці з ЄС (підписання політичної частини угоди про асоціацію), ОБСЄ та НАТО» [4]. У плані збереження національної та регіональної безпеки співпраця з НАТО визначена ключовою.

Розвиток безпекової політики Європейського Союзу завжди визначався впливом низки внутрішніх та зовнішніх чинників, зокрема рівнем готовності країн-членів до поглиблення співробітництва у сфері безпеки, ситуацією на міжнародній арені, взаємодією з НАТО та іншими державами (наприклад, США) в цій галузі [5]. Крім того, варто підкреслити, що в ЄС схильні розвивати партнерства у сфері безпеки та оборони з країнами, які поділяють «цінності ЄС» (що виключає співпрацю з Росією або Китаєм), вже раніше долучались до співпраці та знаходяться у географічній близькості до ЄС [6, с. 8]. Абсолютна більшість українських і зарубіжних експертів вважають, що Україна спроможна (повною мірою або обмежено) бути важливим партнером ЄС у сфері безпеки за наступними напрямками:

- захист східного флангу ЄС від агресивних дій Росії;
- практичний досвід протидії російській агресії у підготовці сил ЄС;
- досвід і практичну участь у протидії російським пропаганді та дезінформації;
- надання сил і засобів для миротворчих операцій (місії) ЄС;
- обмін досвідом у забезпеченні кібербезпеки;
- участь у спільних антитерористичних заходах;
- участь у спільних заходах протидії незаконному обігу наркотиків;
- співробітництво у протидії незаконній міграції;
- співробітництво в запровадженні інтегрованого управління кордонами [1, с. 6].

Вважаємо за можливе зазначити, що вказані напрями носять занадто загальний характер, що унеможливує отримання одностайної позиції сторін щодо механізмів та інструментів їх реалізації. На нашу думку, зважаючи на ті події, що відбуваються в Україні протягом останніх п'яти місяців, важливими напрямками співробітництва України з Європейським Союзом у безпековій сфері можна визначити також такі:

- гуманітарне розмінування територій, забрудненої мінно-вибуховими предметами;
- фіксація та розкриття воєнних злочинів;
- пошук безвісти зниклих людей;
- реабілітація працівників правоохоронних органів, що постраждали внаслідок агресії;
- діяльність пожежно-рятувальних служб у сфері цивільного захисту та ліквідації наслідків збройної агресії;
- надання психологічної підтримки населенню;
- навчання громадян, у першу чергу дітей, мінній грамотності;
- управління міграційними потоками;
- ліквідація наслідків руйнувань на деокупованих територіях та відновлення об'єктів цивільної інфраструктури МВС;
- забезпечення прав і свобод тимчасово переміщених осіб;
- боротьба з незаконним обігом зброї на територіях, де відбувався військовий конфлікт, тощо.

Вказані напрями можуть поширюватися не лише на вироблення спільних алгоритмів дій у конкретних ситуаціях, надання допомоги у проведенні безпекових заходів, а й на підготовку персоналу сектору безпеки і оборони до виконання своїх обов'язків як під час війни, так і під час ліквідації її наслідків. У результаті це може призвести посилення безпекових спроможностей не лише України, а і країн Європейського Союзу в цілому, оскільки дозволить удосконалити систему планування та виконання безпекових завдань, а також забезпечити якісну реалізацію заходів, визначених в межах даної системи. Крім того, необхідно враховувати, що для підвищення результативності партнерства Україна-ЄС необхідним є забезпечення, щонайменше, наступних умов: наявність у партнерів «спільної мови» (несуперечливе розуміння цілей, проміжних і кінцевих результатів, правил та обмежень); політична воля для здійснення реформ; регламентація «малих кроків» рамками довгострокових стратегій і середньо- та короткострокових програм; здатність супроводжувати процес досягнення довгострокових стратегічних цілей невеликими, але відчутними позитивними результатами [1, с. 46].

Варто зазначити, що протягом багатьох років формат партнерства України з Європейським Союзом в рамках реалізації Спільної політики безпеки і оборони складався виключно з участі у миротворчих місіях та операціях Європейського Союзу. Проте, необхідно зазначити, що основу європейської безпеки складають: а) місії та операції ЄС в рамках Спільної політики безпеки та оборони (СПБО), бойові групи ЄС – історично перші елементи СПБО; б) Європейське оборонне агентство (EDA) та проєкти Постійного структурованого співробітництва (PESCO) – інструменти, що забезпечують розвиток спроможностей; в) Європейський оборонний фонд (EDF) та Європейський фонд миру (EPF) – допоміжні фінансові інструменти; г) Координований щорічний огляд оборони (CARD) та План розвитку спроможностей (CDP) – інструменти з планування оборони [6, с. 10]. Переважна більшість із вказаних безпекових інструментів передбачає участь третіх країн у їх реалізації. На нашу думку, особливої уваги потребує необхідність посилення співробітництва України з безпековими структурами Європейського Союзу, участь в яких є відкритою для третіх країн, зокрема з Європейським оборонним агентством (EDA) та Європейським фондом миру (EPF). Налагодження конструктивного комунікаційного діалогу дозволить нашій державі (національним силам та засобам) брати активну участь у складі окремих бойових тактичних груп у місіях та операціях Європейського Союзу з підтримання миру та безпеки.

Слід підкреслити, що сьогодні Україна перебуває на стадії приєднання до проєктів Постійного структурованого співробітництва (PESCO), що відбувається в рамках реалізації Адміністративної угоди між Міністерством оборони України та Європейським оборонним агентством. Врешті та бажання залучити Велику Британію до процесу безпекової інтеграції ЄС уможливили участь третіх країн у проєктах PESCO – у листопаді 2020 року Рада ЄС ухвалила відповідне рішення [7]. Основними напрямками співробітництва визначено такі: 1) матеріальна стандартизація (Material Standardisation); 2) єдине Європейське небо (Single European Sky); 3) логістика (Logistics), у т.ч. запасні частини і транспортні перевезення, Європейський авіатранспортний флот (European Air Transport Fleet); 4) тренування (Training) [8]. На нашу думку, активна позиція України в межах реалізації вказаних напрямів з використанням усього арсеналу кращих європейських практик та стандартів дозволить створити умови для підвищення ефективності національних оборонних та безпекових можливостей.

З огляду на значний і неповною мірою реалізований наявний потенціал партнерства у співробітництві України з агентствами та інституціями Європейського Союзу, важливо розширити взаємодію у наступних сферах: захист прав людини у кризових ситуаціях, розвідка, освоєння космосу, розвиток оборонної промисловості, а також спільна протидія кіберзлочинності, тероризму, сепаратизму та радикалізації громад, відмиванню брудних грошей [1, с. 46]. Крім того, хотілося б наголосити, що партнерство України та Європейського Союзу у безпековій сфері повинно носити більш системний характер з приділенням підвищеної уваги цивільним аспектам безпеки.

Підсумовуючи, слід наголосити, що партнерство Україна-ЄС у безпековій сфері повинно викликати не одно-, а двосторонній інтерес у його налагодженні, що зумовлено спільністю безпекових завдань, схожим характером загроз належному функціонуванню безпекового сектору, можливістю України бути не тільки споживачем європейської безпеки, а і її контрибутором. У результаті це дозволить виробити дієвий механізм реабілітації та посткупаційної відбудови України після завершення війни. Крім того, хотілося б наголосити, що набуття Україною статусу членства в Європейському Союзі дозволить їй брати повноцінну участь у формуванні механізмів європейської безпеки та зміцненні власної системи безпеки і оборони.

Список використаних джерел:

1. Партнерство Україна-ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи: аналітична доповідь Центру Разумкова / О. Мельник, М. Пашков, Л. Поляков, М. Сінгуровський. К., 2021. 69 с. URL: <https://razumkov.org.ua/uploads/other/%D0%91%D0%95%D0%97%D0%9F%D0%95%D0%9A%D0%9E%D0%92%D0%95%20%D0%9F%D0%90%D0%A0%D0%A2%D0%9D%D0%95%D0%A0%D0%A1%D0%A2%D0%92%D0%9E%20%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%90-%D0%84%D0%A1.pdf>
2. Резніков В. Концептуальні засади стратегії формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2020. № 1 (44). С. 66–72.
3. EU Global Strategy «Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe», EUGS. URL: http://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf.

4. Парахонський Б., Яворська Г. Актуальні виклики та загрози регіональній безпеці; висновки для України. Аналітична доповідь / Національний інститут стратегічних досліджень. URL: http://www.niss.gov.ua/public/File/2014_table/0625_dop.pdf

5. Трансформація політики безпеки ЄС: збільшення автономії чи збереження пріоритету НАТО? URL: <https://adastra.org.ua/blog/transformaciya-politiki-bezpeki-yes-zbilshennya-avtonomiyi-chi-zberezhennya-prioritetu-nato>

6. Від цивільної до військової: як Україні поглибити безпекову співпрацю з ЄС? URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/Brief_Security_ukr-1.pdf

7. EU defence cooperation: Council sets conditions for third-state participation in PESCO projects”, European Council. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/11/05/eu-defence-cooperation-council-sets-conditions-for-third-state-participation-in-pesco-projects/>

8. Співробітництво у воєнно-політичній, військовій та військово-технічній сферах / Представництво України при Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/spivpracya-ukrayina-yes-u-sferi-zovnishnoyi-politiki-i-bezpeki/spivpracya-ukrayina-yes-u-ramkah-spilnoyi-politiki-bezpeki-i-oboroni>

УДК 341.6

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.2.35>

ПЕТРИНА В.Н.

ПРО ПРОБЛЕМИ ІЗ ВИЗНАЧЕННЯМ ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВОГО СТАТУСУ АРБИТРАЖНИХ УСТАНОВ В УКРАЇНСЬКОМУ ПРАВІ

ON PROBLEMS WITH DEFINING THE NOTION AND THE LEGAL STATUS OF ARBITRAL INSTITUTIONS IN UKRAINIAN LAW

У статті проведено порівняльний аналіз положень українського права, з одного боку, та положень міжнародного права і права економічно розвинутих країн, в другого боку, на предмет визначення поняття та правового статусу арбітражних установ. Доцільність проведення такого аналізу пояснюється складнощами у розумінні поняття та правового статусу українських та іноземних арбітражних установ, що виникають у українських правників при вирішенні зовнішньоекономічних спорів шляхом міжнародного комерційного арбітражу.

Зокрема, в статті розглядається визначення поняття «арбітражна установа», що дається в іноземних джерелах. В загальних рисах досліджуються світова історія виникнення арбітражних установ та ті економічні умови, які обумовили виникнення цього роду інституцій, а разом з ними такого виду міжнародного комерційного арбітражу, який називається адміністрованим або інституційним арбітражем. В роботі йде мова про мету створення та головну функцію арбітражних установ, якою є надання послуг з адміністрування арбітражу. Дається опис основних послуг з адміністрування арбітражу. Визначаються риси, якими в міжнародному праві та праві економічно розвинутих країн характеризується правовий статус арбітражних установ.

В статті в загальних рисах змальовуються економічні умови, за яких виникла радянська концепція арбітражу, те, як вона була імплементована в українське право, та те, як вона вплинула на визначення поняття та правового статусу арбітражних установ в українському праві. Визначаються основні ознаки, за якими поняття

© ПЕТРИНА В.Н. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань (Національна академія внутрішніх справ)